

NOU DIARI DE BUJA

Ó BÉ CRÍTICA D' ES PÓBRE VÉY,
DEL DIJÓS 24 JUN DE 1813.

SEGUÈX SA CRÍTICA, QUI PÓT TENÍR CÓLCA MALALTÍA DE SAS IZ
DE QUE PÁRLA EL PÁRE ANTONI CODORNIÚ, PERQUE S' HEN
GUÁRDEN ES JOVES ESTODIÁNTS. ES VÉIS QUI NO ESTODIÁN
TAMBÉ PATÈXEN SEMBLÁNTS MÁLS.

*ò es sól de justícia en es dia clár de sa lley de gràcia,
De béll de día, en es mítx día, en lo més fórt de
sa clarò d' es día, ab sa aféctaciò filosófica de Diógenes,
¿mos hán de fér llum amb una lletèrna? mos hán de trac-
tár de burros, à nòltros y à n' es nòltros entrepasáts? y
han de dár entenént à fóra Mallórca, que élls mos hán il-
lustrát? ¡Ay supèrbia! Hem vist es mallorquíns qui fán
y hán fét paper à fóra de la isla; y ¿hem de sufrir que
ets óus vullan saberer més que sas gallímas? Axó son óus.
de gall ò gál-lics qui tornan basiliscos, digué un de Buja.*

*no pòden sufrir aquèsta Auròra, perque diuan que hey há
póca claró y molt de fum en tot aquéll escrit.*

No manjará segò cóm sas gallímas, ni órdi cóm es ca-
valls, ni ferrátja cóm ets ásas, qui s' es criát en pá y
ví cóm ets hómós. Se clarò d' un fastér es bóna per un
carrér ò plássa, no per una cuádra, ni per fér llum dins
una iglèsia. Es fum dexaría negre s' estúco més fi.

Si fá fum, vál més apagárla.

Axí heu fán, cuánt dins un brasér ò en una copa, hey
há cólca brása de carbó fumòs.

Tothóm té pó de un rátx de mascára.

Es qui ván nets, més. Emperó si no l' apágan, ro-
mandrán mascaráts, y cremáts.

Diuan uns que s' Auròra es un eclipse.

Jó no sé cóm heu dirán més clár y llampánt que sa

cárta del Páre Fuláno á 15 juriól 1812. Es ver que á 24 agóst del matéx añ se confirmá sa censúra dels 10 *ejusdem mensis & anni* y se diu que qui compongué y estampá tals papérs (los deim *Aubas*) perdé es dret que tenia á sa séua reputaciò en aquésta determanáda matéria, y no se los fá injuria; sinò que convé abominárlas y detestárlas, per escaramént d' ets áltres y per majòr crèdit de sa llèy. Aquésta *confirmaciò* no éra sagramént y s' autòr y s' editòr la poguéren tornár rebrer de sa junta de Cádiz á 20 febrér 1813. Hauria valgút més creuer, que enárhò á cercár. ¿Que? que éra *esclipse*.

Altres diuan que es una constel-laciò maligna de molts de fòcs fátuos,

*Es ò corre una constel-laciò se diu quánt réyna cólca malaltía epidémica ò qui s' aprèn. S' impiedát ¿ que no es cóm á péste? Deim constel-laciò á un aplèg d' estèls qui fá cóm un cós distint d' ets áltres. Ets Aáns fán aquést cós y aquést aplèg. Sa divisìò de sas constel-laciòns del cèl es imaginária; sa qu' hey há á Mallórca no es *reál* segòns diuan: ni es tampóc de *estrelas fixas*, sinò de *fòcs fátuos* qui surten de *bassìots pudènts*, pujan fins á sa *regiò infima de s' áyre* y se móuan segòns es *vènt*. En pócas paráulas se pót dir molt.*

INGÈNIS PRIMERÈNCs.

Voltér essènt petit já demostrá que tenia un grán talént. Juán le Rond d' Alembèrt á 10 áñs, já no tengué res que aprendèr d' es séu mèstre, acabá prést sas escólas, y molt jove goñá es prèmi de la universidát de Bèrlín, escrivint sobre sa *cáusa generál d' es vènts*, óbra que dedicá á Fèdèric II, Réy de Prussia en tres vérsos molt expressius. Aquéll Soberáno li doná una pensìò de 1200 lliuras, oferintli sa plássa de presidènt de s' acadèmia de Bèrlín, que éll no volgué acceptár. Morí á 29 octubre 1783.

Adriáno Relánd á onz' áñs acabá ets estúdis. Vacánt sa cátedra de filosofía de Harderwik, la lográ amb apláuso. Després fonc professor de lléngos orientáls y antiguedáts eclesiásticas. En Utréch morí de pigóta á 43 áñs, p' es febrér de 1719. Dexá molts obras apreciábles.

Geróni Biñon á 10 años publicá una descripciò de la *tèrra sánta*, bastánt per honrar un lletrút de molta edát: á 13 años en 1604 féu un llibrét *in octávo* de sas *antiguedáts Románas* p' es Duc de Vandòma: á 14 n' escrigué un áltre també *in octávo* de s' elecciò d' es pápas, assunto nóu, tractát ab tánta erudiciò que romanguéren atordíts Scáligero, Cas-saubóno, Grócio, Pithò, Tuáno, Pérron, Sirmòndo. Aquésts y áltres cercávan aquést jove, cóm si fos un sávi de primér orde.

Andréu Cantéro á déu años responía á tot quánt li pregun-távan sobre la Sagrada escriptúra, història y jurisprudènciá.

Juán Baptista Cotéliér á 12 años explicáva sa Biblia he-brèa en quálsevól bándá que li obríssen. En sa matéxa fa-cilidát parláva sobre sas definiciòns de Euclídés.

Simò Federic Háhc á 10 años sabia móltas lléngos vivas, y á 15 en 1708 publicá sa continuaciò de sa Crónica de Bèrgè.

Juán Critòn Escocès á 21 añ parláva 10 lléngos. Po-sehía sa filosofía, teología, matemática y béllas lletres amb áltres habilidáts admirábbles. Passá á Venècia y quál áltre Pico Miránduláno defensá publicas conclusiòns de totas sas cièncias. Morí de 22 años en 1583. ¿Y se morí? Idó tapáhlí es cáp. ¿Mórt? ni viña ni hórt.

¿QUE VÓL DIR RES UBIQUE SIT PRO DÓMINO CLÁMAT?

R. Que quánt un señòr cálla, sas séuas cósas crídan per éll, ahònd se vuya que sían. Es juménts ténen bónas orèyas y no sénten aquésts clamòrs: ets hómos de bé, sí. Quánt es podèr, sa fórsa ó sa máña lléva á áltre es séus béns, aquésts béns, senza llengo párlan per son ámo, y párlan fórt, y de dált el cèl y tot, sénten sas paráulas. L' emperadórr Fernán-do I. tenía gust en sos rellóttjes de butxáca y n' havía aple-gát molts de diferénts artificis. Estávan demunt sa séua táu-la y n' hi havía un molt primoròs qui tocáva tres pics cad' hóra. El dimóni tentá un señòr d' es qui estávan dins es séu cuárto, y senza que nigù s' en temés, s' amagá aquéll re-llóttje. Volía despedirse perque já éran próp de las dotze, y es séu Soberáno el detengué per comunicárlhi un assunto d' importáncia. Sa convèrsa éra llárga, y es señòr se fonía. Sént tocár mitx día, y el póbre já no hey veyá de cáp bolla. Coménsa es rellóttje á tocár de dins sa butxáca *diñ diñ diñ*.

y sa cara li quèya de vergoña. ¿Que es axó, digué Fernán-
do? Ell calláva y es rellotje *diñ, diñ, diñ, diñ*. L' empe-
radòr digué, aquésta campanèta es còm sa d' un qu' hen
ténc demunt sa táula: ¿qui? just just. Al entretánt alló ama-
gát repetía *diñ, diñ, diñ, diñ* fins qu' hagué tocát es derrér
diñ, ò dotze diñs. Es lládre véu que el Cèssár enáva á cer-
cár y no trobáva per demunt sa táula alló que sabía que
noy éra, y alló torná comensár *diñ, diñ, diñ, diñ, diñ, diñ*,
aquéll deya *jó no el trób; y alló no deya jó som aquí*, sind
diñ diñ diñ diñ diñ y áltre pic féu es dotzè *diñ*. Tán ver-
mèya tenía sa cara es póbre señór lládre que parexía que
es 24 *diñs* éran 24 galtádas á ferír. Torna comensár *diñ*
diñ y no s' aturá fins á 36 *diñs* arrèu y cóp dins s' áltre
en es cór d' aquéll malanát. Si som llárg de rahòns, no vos
quexèu, que més moléstas éran sas batayádas per aquéll
desgraciát y s' áltre s' esclatáva de riurer. *Amigo*, li di-
gué á la fi, ¿que no sabias qu' es rellótjes son xerradòrs,
y picotéros que máy acában y xèrran més que sètze? ¿Per-
que no li tapáras sa boca? ¡O lládrès! y que nou sabíau?
¿No sentiú es crids de sa vóstra conciència? Aquéll con-
trácte usurári, aquéll deute que no pagáu &c, ¿tot axó
no cláma dins sa vóstra conciència? No hen teníu, si no
sentiú crids. Gordáuvos de cósa qui té campáña!

A n' es puig d' en Ribas | y còm hey há mórt,
bèlan cabridas; | bèlan més fórt.

PRONÓSTIC.

¿Que es d' áygo dolsa? Nou crec. Diuan que s' áygo
dolsa no té gust. Es erròr d' es vulgo. Es ver que no té
gust de carxófa ni de ráva; però per pura que sía, té
gust de áygo. Una áygo agráda y s' áltre no. ¿Cóm pót
agradár, si es paladár noy tróba gust? En tot axó es
pronóstic no es d' áygo dolsa. ¿Que vá que *ets abundo-*
sos el tróban amárg? Nols ho demanèu, élls jáu dirán.

EN LA IMPRÉNTA DE SEBASTIÁ GARCÍA.